

BREU RECORREGUT HISTÒRIC DEL CAMÍ CAP A L'EMANCIPACIÓ DE LA DONA A SAN MARINO I ESTAT ACTUAL DE LA SITUACIÓ

Maria Lea Zafferani
Patrizia Dolcini

La República de San Marino té una extensió de prop de 60 Km quadrats i compta amb una població de 28.617 habitants. És una República parlamentària des del 1600.

San Marino és membre de Nacions Unides i ha subscrit la DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS DE L'HOME del 10 de desembre de 1948. Així mateix, és membre efectiu del Consell d'Europa des de 1989 i ha subscrit igualment el CONVENI PER A LA SALVAGUARDA DELS DRETS DE L'HOME I DE LES LLIBERTATS FONAMENTALS del 4 de novembre de 1950.

El fet de ser membre d'aquestes organitzacions internacionals ha permès que San Marino gaudeixi de representació en tots els seus organismes interns i pugui participar a tots els debats, els convenis i les conferències que s'han dut a terme al llarg de les darreres dècades, amb el compromís de respectar les recomanacions, els programes i les indicacions resultants dels treballs efectuats.

Legislació

L'estructura de l'Estat ve regulada per una sèrie de normes, l'origen de les quals remunta precisament al naixement de la República (Estatuts de 1600). Amb el temps, aquestes normes han patit nombroses modificacions que han contribuït a ampliar en gran manera la matèria legislativa, sense que però s'hagi atorgat un ordre prioritari a aquestes diferents regles.

El 1974 el Parlament (Gran Consell General) va aprovar la llei núm. 59 de 8 de juliol de 1975 que, sota el títol "DECLARACIÓ DELS DRETS DELS CIUTADANS I PRINCIPIS FONAMENTALS D'ORDENAMENT DE SAN MARINO", engloba una sèrie de principis cap als quals ha de tendir la gestió dels afers públics així com una indicació de quina ha de ser l'estructura de l'Estat.

Recorregut històric

En els seus inicis, la condició de dona a San Marino era equiparable a la dels menors. La dona transcorria tota la seva vida passant de la tutela dels pares o parents, que n'exercien la pàtria potestat, a la potestat del marit. Ni tan sols es contemplava la possibilitat que pogués participar a la vida pública i tampoc no podia disposar dels seus propis béns. Amb el temps, tot i que la dona sanmarinesa no ha deixat mai de reivindicar els seus drets, ha continuat patint discriminació en matèria de nacionalitat i de la seva transmissió.

Resumim aquesta condició mitjançant uns apunts cronològics.

1600. Els antics Estatuts (dels quals prové l'ordenament sanmarinès actual), preveuen que la transmissió de la nacionalitat es faci només per descendència masculina, sense limitacions ni de temps ni de vincles territorials.

1909. La nova llei electoral amplia el dret de vot, fins aleshores atorgat només als caps de família i als llicenciats, a tots els ciutadans de sexe masculí majors de 21 anys.

1927. Una llei estableix que la ciutadana sanmarinesa perd la nacionalitat per matrimoni amb un ciutadà no sanmarinès; si el marit no és resident, perden fins i tot el dret a residir a la República.

1959. La llei núm. 17 atorga a les dones el dret a vot actiu amb la majoria d'edat -és a dir, poden votar però no poden optar a ser elegides- a partir de l'1 de gener de 1960, fet que les exclou de participar a una consulta electoral celebrada el setembre de 1959; de fet, les ciutadanes votaran per primera vegada el 1964.

1973. La llei núm. 29 estableix que la dona pot optar a ser elegida; queda per tant abolida qualsevol restricció que pugui impedir la dona d'assumir tasques, funcions i càrrecs públics.

1982. Se celebra un referèndum sobre la qüestió del manteniment de la nacionalitat per a les dones sanmarineses casades amb ciutadans estrangers; malgrat la gran campanya de suport

que va dur a terme aleshores la Unió de Dones Sanmarinesa, les dones perden estrepitosament: amb el matrimoni amb un ciutadà no nacional, continuen perdent automàticament el seu estatus de nacionals.

1984. Per efecte de la llei italiana que ja no concedia automàticament la nacionalitat per matrimoni, i per evitar doncs que es creés la figura d'apàtrida, es promulga una llei per al manteniment de la nacionalitat, que ja no decreta la pèrdua de la nacionalitat sanmarinesa; ara bé, la nacionalitat continuarà a transmetre's als fills **només per via paterna**.

1999. Després de 15 anys de debats, el Parlament enllesteix i aprova una llei –que prèviament calia sotmetre a referèndum–, per a la transmissió de la nacionalitat també per via materna, però només en complir els fills la majoria d'edat, cosa que significa que és el pare qui continua a transmetre la nacionalitat als fills des que neixen. Aquesta llei no obté però el quòrum demanat del 32,5% i, per tant, ni tan sols arriba a entrar en vigor.

Setembre del 2000. Per iniciativa popular promoguda per l'Associació Confronto, el Parlament procedeix a la modificació, per unanimitat, de l'article 4 de la "Carta dels Drets", llei núm. 59 de 8 de juliol de 1974. Es redacta de nou, dient ara: "Tots els ciutadans són iguals davant la llei, sense distinció per raons de sexe, condicions personals, econòmiques, socials, polítiques i/o religioses".

Novembre del 2000. S'aprova una nova llei en matèria de nacionalitat, segons la qual els fills de parelles mixtes amb mare de nacionalitat sanmarinesa, podran demanar l'obtenció d'aquesta nacionalitat en arribar a la majoria d'edat, a condició que visquin a San Marino des de fets 10 anys com a mínim, mentre que si és el pare el ciutadà de San Marino, els fills, en arribar a la majoria d'edat, només han de declarar que **volen mantenir** la nacionalitat sanmarinesa que ja tenen.

Aquesta proposta, tot i haver obtingut un consens del 80% de les forces polítiques presents al Parlament, no recull les disposicions del nou article 4 de la Carta dels Drets relatiu a la no discriminació per motius de sexe, i per tant fa que existeixi encara una situació de desigualtat entre home i dona. Aquesta manca de paritat està motivada, entre altres, per una no preparació cultural del país en aquesta matèria. S'opta doncs per l'estratègia d'anar per passos, sense que s'estableixi però un camí clar per aconseguir superar aquestes mancances.

Situació actual

Jurídicament, existeix encara discriminació tant en matèria de transmissió de la nacionalitat com en matèria de transferència de propietats *mortis causa*. De fet, els fills no nacionals i no residents no poden ser titulars de béns immobles heretats de la mare sanmarinesa.

Des del punt de vista cultural, la discriminació femenina és una pesada llosa que bloqueja qualsevol tipus d'actuació per afavorir l'eliminació de formes de discriminació envers la dona. A San Marino no existeix cap normativa que protegeixi les dones en casos de violència domèstica, i no hi ha tampoc centres de consulta o d'atenció on adreçar-se i rebre assistència.

Tot i que la subrepresentació femenina en el si de les institucions polítiques és una trista realitat, encara és més lamentable el fet que no existeixin estudis al respecte ni tampoc cap projecte destinat a obtenir la representació paritària.

Manquen projectes econòmics per facilitar la inserció de la dona al món laboral, en una època en què podem comptar sense necessitat de calculadora quantes dones empresàries, professionals lliberals o dirigents de societats hi ha al nostre país.

Caldria concedir una atenció especial a l'educació escolar, amb l'eliminació d'estereotips que identifiquen la dona amb tot de trets, professions i contextos que els semblen destinats des de sempre: dona = mare, esposa, germana, àvia, infermera, mestra, mestressa de casa, secretària, etc.

Manquen igualment projectes de suport a les famílies que tinguin en compte els ritmes de treball actuals i les noves exigències de la convivència en societat. Aquestes mancances es carreguen, la majoria de vegades, damunt les espatlles de les dones.

Tanmateix, arguments d'aquest tipus no semblen copsar de manera suficient la població femenina de San Marino. De tota manera, quan hom ha vist i veu els propis drets fonamentals (igualtat davant la llei) mancats, és comprensible que ni tan sols es gosi pensar en ambicionar alguna cosa més.

Organismes de tutela

A nivell institucional, des de 1974 existeix l'anomenada COMISSIÓ PER A L'ESTUDI DE PROBLEMES RELATIUS A LA INTEGRACIÓ DE MESURES DESTINADES A LA IGUALTAT JURÍDICA DE LA DONA. Els deu membres d'aquesta comissió són nomenats per les forces polítiques sobre la base del seu percentatge de representació parlamentària. L'objecte i la funció d'aquesta comissió ja els indica el seu propi nom. No disposa de fons propis, no té poder de deliberació ni parer vinculant pel que fa a les mesures adoptades pel Parlament.

Al setembre de 2001, el Parlament "*...de conformitat amb la llei núm. 58 del 8 de juliol de 1974, atorga mandat a la Comissió esmentada per tal que presenti una proposició que institueixi la Comissió per a la igualtat d'oportunitats, i per a la qual haurà de definir competències, finalitats i responsabilitats*". Així doncs, una Comissió que no només s'ocupi de la igualtat entre home i dona, sinó de la igualtat d'oportunitats per a tothom. Des de l'òptica de la solidaritat social, és un gran repte per als responsables de desplegar el projecte.

Les dues propostes inicials de la Comissió eren les següents:

1. Una de molt progressista, que proposava la creació d'un ens o una autoritat per a la defensa de la igualtat d'oportunitats, composta per membres experts (una sola persona o bé un organisme col·legial d'entre 3 i 5 membres) i que, tenint en compte les dimensions de cada municipi, l'eficàcia i l'eficiència de l'organisme a constituir i les personalitats susceptibles de conformar un col·legi per a la igualtat d'oportunitats, permetés inscriure aquells individus que, havent-se distingit per algun motiu en l'àrea de la igualtat d'oportunitats, poguessin optar a ocupar el càrrec d'experts. Aquesta autoritat tindria poder de deliberació en matèria d'igualtat d'oportunitats i d'independència de judici, per promoure i garantir la revisió i el desenvolupament de la legislació, mitjançant la seva intervenció directa en el si del Parlament en la deliberació de comunicacions o informes presentats per individus particulars o per organitzacions.
2. La segona proposta pretenia mantenir substancialment les funcions de la comissió actual, atorgant-li una partida de despeses que li permetés promoure iniciatives d'informació i de debat sobre la igualtat d'oportunitats.

Després de ser debatut i meditat llargament, els actuals components de la Comissió estan arribant a la proposta d'una nova Comissió amb les competències següents:

- Suggestir als òrgans institucionals aquelles iniciatives que assegurin la igualtat d'oportunitats.
- Indicar les incongruències normatives.
- Elaborar propostes i comunicar iniciatives.
- Emetre parers consultius sobre projectes de llei.
- Instituir controls per assegurar la correcta aplicació de les normes.
- Promoure enquestes, estudis i recerques.
- Afavorir i tenir cura d'iniciatives de participació de tots els ciutadans en la vida política, social i econòmica.
- Promoure la recollida i la difusió de dades estadístiques.
- Participar en tasques promogudes per organismes internacionals.

Resta encara un element a superar, i és afegir que la Comissió "**haurà de tenir poder de control i de denúncia envers els organismes competents, amb obligació de resposta**". En poc temps disposarem sens dubte de l'estructura definitiva de la proposta, que haurà de ser encara sotmesa a debat i a la votació del Parlament.

L'Associació Confronto

Aquesta associació, no partidista i sense ànim de lucre, neix a San Marino el 25 d'octubre de 1996, amb la finalitat de "**contribuir a afermar els drets civils i la igualtat jurídica entre dones i homes enfront de tot tipus de discriminació sexista, afavorir l'aplicació de les normes jurídiques internacionals que els regulen i dur a terme una tasca de sensibilització de la població sobre aquest tema**".

L'Associació Confronto realitza les seves accions en el territori de San Marino, coopera amb totes aquelles associacions, també de fora, amb què comparteix objectius, i s'adhereix igualment a organitzacions i plataformes internacionals.

Des dels seus inicis, Confronto ha organitzat trobades amb la població, amb els representants de les forces polítiques i amb les màximes autoritats de l'Estat, amb l'objecte de sensibilitzar les institucions i els habitants de San Marino de la necessitat d'aconseguir la igualtat jurídica entre els ciutadans. L'Associació Confronto té actualment uns 400 membres (un 1,4% de la població).

El 1998 l'Associació Confronto presenta al Parlament una instància promoguda en assemblea popular per tal que, a la Carta dels Drets, es decreti el principi de no discriminació entre sexes, art. 4., i allà on deia **"Tots els ciutadans són iguals davant la Llei, sense discriminació per condicions personals, econòmiques, socials, polítiques i/o religioses"** demana d'afegir-hi el principi de la no discriminació per raons de sexe, i n'estableixi la seva aplicació efectiva. La presentació de la instància tenia com a finalitat obtenir l'efectiva igualtat entre dones i homes, sobretot des del punt de vista jurídic en allò referent a la transmissió de la nacionalitat. Després de llargs debats arreu del país mitjançant reunions públiques i intervencions reiterades a la premsa local, la instància va ser acollida el setembre del 2000, juntament amb una altra proposta promoguda també en assemblea popular, de l'associació germana Movimento 3DS, sobre el dret de transmissió per línia materna de la nacionalitat.

El juny del 2000 una delegació acreditada de l'Associació Confronto va ser present a la Conferència Mundial de Pequín + 5 que va tenir lloc a Nova York.

El novembre del 2000 el Parlament aprova una nova llei en matèria de nacionalitat: des d'aleshores, les dones poden ja transmetre la pròpia nacionalitat als fills; ara bé, només si s'efectua demanda expressa en assolir els fills la majoria d'edat, mentre que els homes la transmeten des de la naixença dels fills. L'Associació Confronto, per bé que reconeix una significativa millora de la condició femenina, no comparteix aquesta decisió, considera que és fonamental reclamar a ultrança la plena igualtat i insisteix perquè s'hi efectuin les oportunes esmenes a la llei.

Del 2001 als nostres dies, l'Associació Confronto ha presentat sistemàticament al Parlament diverses instàncies populars per a l'aplicació de la plena igualtat en la transmissió de la nacionalitat, per a la ratificació del **Conveni per a l'eliminació de qualsevol forma de discriminació contra la dona** (CEDAW de 1979) i requeriments en concepte d'instàncies aprovades però no aplicades. Efectivament, el Parlament té l'obligació per llei de donar resposta en mèrits a la instància presentada en el termini de sis mesos, però les instàncies acollides no poden fer-se efectives per manca de mesures legislatives que permetin la seva aplicació.

Recordem també que, considerant que la Carta dels Drets de 1974 és una espècie d'enunciat de principis i no pas una Carta Constitucional real (o una llei de tipus superior) que prevegi l'existència un organisme d'apel·lació (del tipus Tribunal Constitucional o similar), ens trobem bloquejades a l'hora de posar en marxa altres iniciatives semblants, motiu pel qual no ens resta altra via de progrés que les denúncies públiques que efectuem periòdicament.

L'Associació continua mantenint relacions amb altres associacions d'objecte similar de la veïna Itàlia, i participa en debats i en l'organització de trobades i congressos.

No ha estat mai fàcil, i no ho és pas encara, però ja hem plantat la llavor en terreny fèrtil, un terreny que té necessitat de sentir com es modernitza l'Estat i les seves lleis. Hem aconseguit alguns resultats tangibles, com ho demostra la nostra presència avui entre vosaltres, exercint el nostre dret de paraula sobre un tema concret, cosa que no haguéssim ni tan sols esperat fer només uns quants anys enrere.

Estem convençudes que, massa sovint, les lleis per elles mateixes no poden garantir els drets humans, i que cal doncs lluitar per aconseguir el respecte de les normes jurídiques. San Marino no pot atrinxerar-se darrera barreres de tipus cultural que avui dia ja no tenen raó d'existir, quan arreu del món la igualtat és considerada com un component fonamental per resoldre problemes socials, econòmics i polítics.

San Marino no pot refusar aquest pas cap al civisme, justament perquè era present a Roma el 4 de novembre de 2000, participant en la Conferència Ministerial en ocasió del 50è aniversari del Conveni Europeu dels Drets Humans, i n'ha subscrit el protocol núm. 12 on queda garantida la prohibició general de discriminació.

L'Associació Confronto continuarà lluitant fins que San Marino esdevingui un país on tots els éssers humans se sentin respectats.

En arribar el moment d'agrair-vos el temps que ens heu acordat, volem aprofitar per fer una reflexió sobre el valor de la pau. La contingència internacional actual ens obliga a denunciar avui la perillositat que, actuacions d'aquest tipus, poden ocasionar danys a la població civil dels països implicats en conflictes bèl·lics. Estem convençudes que la finalitat de tota persona és aconseguir resolucions pacífiques mitjançant el diàleg i la mediació.